

od roglja do kafića

— vidovi okupljanja mladih i kulturne promene u vojvodanskim selima

**zoja karanović
vesna katić**

poljoprivredni fakultet,
instituti za ekonomiku
poljoprivrede i sociologiju
sela,
novi sad, jugoslavija

U ovom radu biće reči o mestu i ulozi mladih u kulturnim promenama koje se dešavaju u seoskim sredinama. Kultura se ovde shvata kao sintetički izraz društvenog razvoja i promena koje su zahvatile život u selima. Transformisano selo koje možemo nazvati "povarošeno" (antipod mu je "poseljačeni" grad) jeste novi kulturni milje za svakodnevni život mladih, njihove zabave i način korišćenja slobodnog vremena. Upravo kroz taj segment njihovog društvenog života i različite vidove okupljanja posmatraće se značaj i uloga mladih u tradicionalnim i modernim selima.

S jedne strane, autentična, relativno izolovana i celovita tradicionalna kultura ima izrazitu integrativnu funkciju koja povezuje pripadnike seoskog društva u homogene, lokalne skupine. S druge strane, obnavljanje i utvrđivanje nasleđenih normi ponašanja i vrednosti predstavlja, takođe, važnu funkciju tradicionalne kulture. Mladi su u tome imali svoju aktivnu ulogu učestvujući u reprodukciji i nastavljanju tradicionalnog nasleđa.

Mladi na selu čine danas grupu koja je najtvorenija prema promenama u načinu života i najlakše preuzima nove obrasce ponašanja i modne trendove. Deagrarizacija, viši nivo obrazovanja i izražena socioprofesionalna pokretljivost karakterišu omladinu u našim selima. Umesto tradicionalnih vidova okupljanja danas se mladi, poput svojih vršnjaka u gradu, skupljaju u kafićima, disko-klubovima, picerijama i salonima zabave (sa raznim automatima, flipperima i video-igramama). Slobodno vreme mladih, po svom načinu korišćenja, izražava opšti smer kulturnih promena u našim selima koji se zbiva uporedo sa urbanizacijom, imitiranjem gradskih standarda života i prihvatanjem vrednosti masovnog potrošačkog društva.

primljeno siječnja 1988.

→ Etnologija je retka društvena nauka u čijem je razvoju dolazilo do disharmonije između predmeta istraživanja i teorijsko-metodološke aparature za praćenje promena u sferi društvenoga i običajnog života. Promene u tradicionalnoj kulturi (koja često ostaje nedefinisana i nejasna kao romantizovana i idealizovana prošlost) prisutne su u etnološkim radovima kao predmet istraživanja, ali i kao aspekt posmatranja.¹⁾ Izvornost, autentičnost i starina²⁾ dugo su

1) R. Rakić: *Savremene promene – predmet ili aspekt istraživanja*, Simpozijum: **Etnološko proučavanje savremenih promena u narodnoj kulturi**, Beograd: 1974, 33-53.

2) D. Rihtman Auguštin: *Pretpostavke savremenog etnološkog istraživanja*, **Narodna umjetnost**, 1976. br. 13. str. 3-25.

označavale osnovne smernice etnoloških istraživanja, zbog čega nije bilo uvek dovoljno interesovanja za promene u sferi narodnog života, društva i kulture. U prošlosti su promene tradicionalne kulture bile spore i sukcesivne, što je takođe doprinelo nerazvijenosti teorijsko-metodološke osnove za praćenje i proučavanje ovih danas aktualnih i osetljivih problema. Dobro poznavanje tradicije osnova je za svaki dalji rad etnologa, ali isključivo okretanje prošlosti i zanemarivanje savremenih promena narodnog života i kulture potisnuće etnologiju još dalje od aktualnih zbivanja.

Kultura je kao način života u tradicionalnom selu autentična tvorevina koja je povezala seosko društvo u relativno zatvorenu, autohtonu celinu. Integracijom sela u globalnu strukturu društva i prodorom urbanih elemenata, ono se razvija i dezintegriše kao samodovoljni kulturni i socijalni podsistem. Promene koje su tokom posleratnog razvoja nastale u kulturnoj svakodnevnici naših sela, često se lakonski opisuju kao "intenzivne i burne" bez stvarne želje ili mogućnosti da se istraže njihovi uzroci, tokovi, nosioci, tempo i posledice. Za savremena sela, po pravilu, tvrdi se da su urbanizovana, industrijalizovana i modernizovana, bez dubljeg analiziranja obima i mehanizama promena i otkrivanja suštinskog i sakrivenog u njima, nasuprot površnog i manifestnog. Lako se uočava da se tradicija gubi i nestaje, ali se zaboravlja da se ona i razvija i stvara nove oblike primerene novim uslovima.

Tradicionalna kultura sela često nepotrebno mitologizovana i šablonizovana ustuknula je pred kulturom savremenog sela "urbanizovanog, modernizovanog, zahvaćenog burnim i intenzivnim promenama". Jedna stara zabluda tako se zamenjuje novom frazeološkom konstatacijom.

Kulturu savremenog sela treba posmatrati kao rezultat akulturacijskih procesa različite vrste i intenziteta u zavisnosti od regionalnih, društveno-ekonomskih, istorijskih i etničkih obeležja određene sredine. Osnovni pokretači promena: urbanizacija, industrijalizacija i modernizacija, samo su opšti civilizacijski tokovi koji u različitim vidovima prodiru u seosko društvo i kulturu, izazivajući značajne promene u načinu života uopšte. Akulturacija je ovde shvaćena kao dinamički, dvosmerni proces između sela i grada koji izaziva promene i posledice i na jednoj i na drugoj strani, mada je zasad, čini se znatno dominantniji uticaj grada. Sudar urbanog i ruralnoga, tradicionalnoga i modernog, u kulturnoj svakodnevnici sela utiče na svest i ponašanje ljudi i izaziva stvaranje novih potreba i vrednosti. Delikatni i osetljivi problemi, koji nastaju gubljenjem starog i usvajanjem novog načina života u našim selima svojevrsan su eksperiment koji se događa u sadašnjem trenutku i zaslužuje veće zanimanje etnologa.

U ovom radu biće reči samo o jednom od vidova manifestovanja tih promena — o sadržaju, oblicima i načinima okupljanja mladih. Ona se znatno razlikuju u uslovima tradicionalne kulture od kulturnih prilika koje danas obeležavaju život u selima. Razlike u slobodnim aktivnostima, zabavama i sl. izviru iz bitno drukčijeg položaja mladih, odnosno od promena koje su nastale u njihovom porodičnom, društvenom i obrazovnom statusu.

S jedne strane, tzv. autentična, relativno izolovana i celovita tradicionalna kultura ima izrazitu integrativnu funkciju, koja povezuje pripadnike seoskog društva u homogene lokalne skupine. Obnavljanje i utvrđivanje nasleđenih normi ponašanja i vrednosti (koje pojedinca u tradicionalnom selu prate čitav život), s druge strane, takođe predstavlja važnu funkciju tradicionalne kulture kojom se obezbeđivala reprodukcija određenog načina života. Mladi su u tome imali svoju aktivnu ulogu učestvujući u reprodukcovanju i nastavljanju tradicionalnog nasleđa.

Mada društveni život u tradicionalnim vojvođanskim selima nije dovoljno istražen,³⁾ već se najčešće samo usputno, indirektno i sporadično spominje, ipak je uz pomoć objavljenih radova i nešto sopstvenog terenskog iskustva moguće rekonstruisati oblike okupljanja mladih pre drugog svetskog rata, pa do najnovijeg vremena.

okupljanja mladih u tradicionalnom selu

Postepeni ulazak u društvo odraslih u tradicionalnim vojvođanskim selima obeležavao se i društveno verifikovao okupljanjima inicijalnog karaktera. Njima se prelazilo iz detinjstva u mladičko i devojačko doba. Kada devojke, na primer, počnu da se **vataju u kolo**, idu na **korzo**, na **ljuljačke**,⁴⁾ ili menjaju frizuru (u Bačkom Monošturu "pletence navuču na čelo"⁵⁾), ili se drugačije oblače, one time skreću pažnju svojoj okolini da su stasale za udaju. Istovremeno, na primer, mlade što se počnu hvatati u **kolo** ponegde, kao u herskim selima, i nazivali su drukčije — **šiparac** i **šiparcica**⁶⁾, čime se davalo do znanja da je njihov društveni status izmenjen. A pre toga, stariji su ih zvali **školari** ili **čevrgovi** kako se to i danas može čuti u šajkaškim selima.⁷⁾

Ovo vreme mladičkoga i devojačkog doba trajalo je, u odnosu na današnje prilike, relativno kratko, jer se nekada rano stupalo u brak. Devojke posle dvadesete i mladići posle dvadeset druge godine, već su se smatrali prestarelim za udaju i ženidbu.

Tokom tog perioda mladi su u tradicionalnim selima imali posebno važnu ulogu. Ona se ogleda u održavanju pojedinih agrarno-stočarskih rituala magijskog karaktera, važnih za dobrobit cele zajednice. To se posebno manifestovalo u nizu obreda za plodnost, koji su tokom vekova bili vezivani za određene hrišćanske praznike, ali u čijoj se osnovi primarno nalazi obeležavanje kalendarskih promena u prirodi.

Tako je u zimskom periodu, posebno u danima oko kratkodnevnicke, važna posrednička uloga kod obezbeđivanja plodnosti, i to za celu zajednicu, koja je poveravana mladićima. Maskirani, oni su nekada u Vojvodini išli u ophod selom ne zaboravljajući ni jedno domaćinstvo. Želje za blagostanje bile su izražavane u pevanju **korinđanskih** ili **božićnih** pesama. **Korinđajući**, mladići su svakoj kući želeli dobar rod i napredak u stoci. Istu, medijacijsku, ulogu između ljudskoga i božanskog oni su preuzimali i na kraju praznika, kada su, na primer, prurušeni na konjima vijali Božić.

Slično je bilo i u vreme prolećnih i letnjih rituala. I tada, glavnu ulogu imaju mladi, ali ovaj put obično devojke. I ovi, stari poganski, praznici, koji se uglavnom odnose na ravnodnevnicu i dugodnevnicu, u svojoj su osnovi posvećeni kultu plodnosti, da bi docnije bili hristijanizovani.

-
- 3) Terenska istraživanja i prikupljena građa odnose se na Vojvodinu, no podaci dobijeni ovim putem šireg su karaktera, jer označavaju jedan aspekt ruralno-urbanih odnosa i kulturnih promena u selima uopšte.
  - 4) Z. Karanović i V. Katić: **Folkorna građa Šajkaške** (rukopis), u nastavku, (Z. K. i V. K. FGŠ), selo Nadalj, decembar 1986.
  - 5) V. Katić: **Folklorna građa iz Bačkog Monoštora** (rukopis), mart 1987.
  - 6) M. Filipović (ur.): **Banatske Here**, Novi Sad: 1958, 236.
  - 7) Z. K. V. K., FGŠ, sela Nadalj i Gospodinci, decembar 1986. i avgust 1987.

Kao što je rečeno, glavne učesnice ovih, kraljičkih, lazaričkih i ivanjskih rituala, kao i **odole**, bijahu mlade devojke. One su tada, u ime cele zajednice, obavljale određene radnje.

Kraljice⁸⁾ i lazarice⁹⁾, obučene u odgovarajuću odeću, obilazile su sve kuće u selu. Izvođeci pri tome propisane radnje i pevajući određene pesme, one su želele da utiču na plodnost i rast vegetacije, primerice, kad mlada na kraju igre podiže uvis stolicu i kaže: "Neka ti tolika konoplja naraste!"

Veza sa plodnošću i rastom vegetacije ostvarivala se takođe i preko ritualnog branja cveća i pravljenja venaca o Ivandanu; vence su devojke stavljale na kuću, na štalu, na šupu i na vrata kuhinje¹⁰⁾, ambare i štale.

Pored ovih, kalendarski vezanih, obreda značajan oblik ritualnog okupljanja mladih u Vojvodini bile su, za vreme sušnog perioda, i **odole**. Kao i u opisanim obredima, i ovdje su radnje, rekviziti i pesma bile prigodne, strogo utvrđene i u funkciji obezbeđivanja plodnosti.

Strogom određenosti ponašanja, izbora rekvizita, te verbalnim manifestacijama pomenutih rituala treba dodati i vremensku i prostornu omeđenost. Poznato je, naime, da su se obredi održavali u utvrđene dane¹¹⁾, ali i u propisanom prostoru. Bilo je, tako, neophodno da učesnici (pojedine grupe ili više njih) svojim ophodom obuhvate čitavo selo i sva domaćinstva, kako bi traženo blagostanje obezbedili svima, drugim rečima prostore socijalnog kosmosa obuhvatili sasvim.

Time se dalje potvrđuje važna uloga mladih u povezivanju ljudskoga i božanskog. A kompleks postupaka prilikom okupljanja, o kojima je reč, ukazuje se kao strogo formalizovan i po svom karakteru simbolički.

Tokom vremena, strogost je u načinu izvođenja ovih, mahom kalendarskih obreda, svuda, pa i u vojvođanskim selima, slabila. To je bilo u najneposrednijoj vezi sa nestajanjem njihovog sakralnog značaja. Ovo se lepo vidi, na primer, kod korindanja, gde je primarna i prevashodna uloga mladića postepeno prelazila na decu, prvo na mušku, a docnije i na žensku. Sakralne funkcije rituala takođe gube i **odole**. (U novije vreme ulogu biranih devojaka određenog doba i statusa zamenjuju, na primer, Ciganke.)

Svi pomenuti strogi oblici, i određeni smisao društvenog delovanja mladih, bili su deo života i rada tradicionalne seoske zajednice. I u njima se još uvek nije manifestovalo slobodno vreme.¹²⁾

ostala okupljanja mladih u tradicionalnom selu

Paralelno sa strogo ritualnim okupljanjima, u selu su postojali i njihovi manje konvencionalni oblici. Tako su se mladi u vojvođanskim selima sastajali na **prelima** i **sedeljama**. U **kolo**, koje se leti održavalo na "placu" (u centru sela) a zimi u kafanama i bircuzima, takođe se rado išlo, ali samo nedeljom i

8) Z. Karanović i V. Katić: **Kraljice u Vojvodini — obredna praksa i folklorizam**, PČESA, III, Novi Sad: 1987. 156-166.

9) M. Filipović (ur.): **Banatske Here**, Novi Sad: 1958. 304.

10) **Isto**, 312.

11) Božić: **Lazareva subota, Duhovi, Ivandan...**

12) O značenju slobodnog vremena: V. Tarner: **Varijacije na temu liminalnosti**, **Gradina**, 10, 1986 40-57.

praznikom.¹³⁾ Posebno omiljena sastajališta mladih, uz to, bila su na "roglju" — na **čošku**, na **placu** ili **korzu**.

Prela i sedeljke bila su mesta na kojima su se zajedno sa starijima, obavljali određeni poslovi — prelo se, plelo i sl. Tom prilikom, istovremeno, mladi su se i zabavljali. Zabava je bila pesma, razne šale i društvene igre — **konce na poljupce**, **fote**, **žmure**, i sl.¹⁴⁾

Ponašanje mladih na ovim sedeljkama bilo je znatno manje konvencionalno. Kao prvo, mesto i vreme okupljanja bilo je spontano, a tako i pesme i šale. Sakralnih funkcija gotovo da i nije bilo, jer su se pevale ljubavne pesme. A te pesme često više i nisu deo tradicionalnog poetskog nasleđa.

Sličan oblik okupljanja mladih bile su igranke i kola na otvorenom prostoru ili u kafanama. I ovde su bili prisutni stariji, obično žene. Ali su stariji, istovremeno, kao i na prelima, pre svega, kontrolisali i "pazili" na ponašanje mladih.

Razlike između prela i igranke (kola), kao što se vidi, nije samo u načinu zabave, jer ovde pesmu i igru zamenjuje sama igra sa instrumentalnom pratnjom, već i u činjenici što se pri tome ne obavlja nikakav rad kao na prelu. Osim toga, kafana se ovde prvi put pojavljuje kao javni zatvoreni prostor okupljanja, u kojem se plaća za boravak (ulaznice ili obavezno piće, a daje se i svircima novac ili dar u naturi — merica žita, kukuruza i slično).¹⁵⁾ Ovaj prostor, dakle, zadobija bitno drugačiju semantiku od lokaliteta dotadanih okupljanja. Prvobitni ophod selom koji uključuje celokupnu zajednicu (uz aktivno ili pasivno učešće njenih članova), ili nekadašnji otvoreni prostor (**plac**, **korzo**), ili pak onaj po kućama, na prelu, docnije sedeljkama, žurevima i sl. sada se transformiše u javni zatvoreni prostor u kojem se boravak plaća, što je upravo bitno obeležje modernih prostora dokolice.

Pored ovih, postojao je još jedan značajan oblik tradicionalnog okupljanja mladih u vojvođanskim selima — na roglju,¹⁶⁾ ili na čošku. Na roglju se sponatno predveče okupljala mladež — a rogalj se nalazio na mestima gde se ukrštavaju ulice. Mladež se tamo u manjim skupinama sastajala običnim danima da se zabavi i provede. Rogalj, znači, karakteriše poseban oblik okupljanja i provođenja slobodnog vremena; mladi se sastaju bez prisustva starijih, prvi se put na simbolički način kida međusobna generacijska interakcija, a time se odslikava i prekid prevashodne integracijske funkcije mladih u kulturi tzv. tradicionalnog sela. Rogalj je zato i posebno zgodna prilika za nesmetano ispoljavanje međusobnih simpatija, pa je pre svega bio sastajalište onih koji su se zavoleli.

Po činjenici da stariji nisu bili prisutni, a i da neki roditelji nisu svojim kćerima dozvoljavali odlazak na rogalj, već da su one samo nedeljom i praznikom smele izlaziti na plac ili u kafanu (uz pratnju nekoga starijeg), jasno je da je ovaj vid okupljanja bio najmanje kontrolisan.¹⁷⁾ I ne samo što je rogalj bio najmanje kon-

13) O ovom: Etnološka građa o Srbima u Ostojeviću, **Rad Vojvođanskog muzeja 26**, Novi Sad, 1980, 152. Inače bircuzi u vojvođanskim selima počinju da se otvaraju u toku srednje terezijanske generacije (1749—1772), B. Jankulov: **Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII i XIX veku**, Novi Sad: 1961, 17.

14) Z. K. i V. K., **FGŠ**, Sela Đurđevo i Gospođinci, avgust 1987.

15) M. Filipović (ur.): **Banatske Here**, Novi Sad: 1958, 236.

16) Sastajanje na roglju moglo se po vojvođanskim selima javiti tek po njihovom ušoravanju, a ovaj proces zbiva se za vreme tzv. srednje terezijanske kolonizacije (1749—1772),

B. Jankulov: **Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII i XIX veku**, Novi Sad: 1961, 15-19.

17) M. Belić: **Gospođinci**. 1959. 47.

trolisan, nego je zaista bio najmanje konvencionalan vid sastajanja. Za razliku od strogo utvrđenih i ritualizovanih oblika ponašanja i delovanja mladih u tradicionalnim seoskim kulturama (korinđanje, vođenje kraljica, dodola i sl.), na roglju su se mladi okupljali kad su zaželeli i znatno slobodnije. I dok su se u okviru stočarskih i agrarnih obreda nalazili u strogo određene dane, propisno obučeni ili maskirani, "docnije" su, na prelima, sedeljicama i kolu, ova utvrđena ponašanja slabila. Ali i u tim prilikama sačuvani su elementi ritualnog ponašanja, jer se mladi takođe nalaze u određenim danima, nedeljom i praznikom i svečano obučeni. Na roglju, međutim, oni se nalaze spontano, bez ikakve pripreme i u "obične dane". Osim toga, način njihove zabave znatno je slobodniji, i mnogo više podložan improvizaciji. Manja grupa mladih, koja bi se u popodnevnom satima odmora našla negde "na šoru", spontano bi, uz pratnju frule, gajdi, tambure ili poneke harmonike, zaigrala ili zapevala. Pesme koje su tom prilikom izvođene, prema svedočenju nekadašnjih učesnika, bile su uglavnom ljubavne — bećarci, šaljke, ili kako ih još zovu, sokačke, prema mestu na kojem su bile pevane.¹⁸⁾ I bilo da su narodne ili gradske, dominacija ljubavnih pesama ovde znači prodor novih osećajnosti, posebno u intimizaciji pesničkog doživljaja.

Priroda nije više prostor komunikacije između socijalnoga i kosmičkog. I umesto da se, kao do tada, sve dešava u zatvorenom prostoru seoske zajednice i u vremenu koje se ciklički obnavlja, kroz tzv. gradsku, starogradsku pesmu, u vojvođansko selo počinju da prodiru nove osećajnosti.

Ovaj će proces obuhvatiti i ostale vidove okupljanja i zabave, kao organizovanje **crkvenih horova, prikazivanje dramskih tekstova**.¹⁹⁾

Život u tzv. tradicionalnim selima odvija se, dakle, kroz naizmenično smenjivanje ciklusa ispunjenih napornim poljoprivrednim radovima sezonskog karaktera i vremena predviđenog za odmor i obnavljanje fizičke snage.²⁰⁾ Ali, i vreme kada se nije radilo bilo je takođe ispunjeno praznovanjem, društvenim običajima, zajedničkim ceremonijama i obredima koji su imali pragmatičku funkciju u odnosu na svakodnevnicu. Mladi su u tome igrali, kao što se videlo, svoju aktivnu ulogu reproduktivnoga i integrativnog karaktera u odnosu na funkcionisanje tradicionalne kulture u seoskom načinu života.

okupljanje mladih u savremenim selima

Promene u sferi seljačkog rada (industrijalizacija i profesionalizacija poljoprivredne proizvodnje), vezivanje za druga zanimanja, znatno su uticale, između ostalog, i na društveno-kulturni život u našim selima. Urbanizacija i modernizacija sela učinile su da su uvelike smanjene razlike između seoskoga i gradskog načina života. Ostarela i napuštena sela, modernizovana "sela bez seljaka", sa institucionalizovanim oblicima javnoga i kulturnog života, prestala su da budu prenosioци tzv. tradicionalne seoske kulture. U takvim uslovima masovna kultura prodire i u seoske sredine i potiskuje tradicionalnu, koja se dezintegriše i prestaje biti uporištem socijalnoga i duhovnog jedinstva seoske zajednice. Sve ovo, naročito posle drugoga svetskoga rata, jasno se uočava u sadržaju i oblicima korišćenja slobodnog vremena mladih u vojvođanskim selima.

18) Z. K. i V. K., FGS, Selo Gospodinci, zabeležila Zorka Panticki, avgust 1987.

19) Z. K. i V. K. FGS, Đurđevo, zapisao Miodrag Zličica, avgust, 1987.

20) E. Moren: Duh vremena, Beograd: 1979, 79.

Kao prvo, promene u sferi rada dovode najpre do povećanja obima slobodnog vremena i pojavu dokolice; vreme nekad predviđeno za praznovanje i društveni život, pretvara se u vreme dokolice koji osvaja masovna kultura. A upravo su mladi danas najotvoreniji prema promenama i najlakše preuzimaju nove obrasce ponašanja. Jer, oni su ti koje najviše karakteriše deagrarizacija, viši nivo obrazovanja i socioprofesionalna pokretljivost u našim savremenim selima (veliki broj mladih samo stanuje u selu, a većinu svojih društvenih i kulturnih potreba zadovoljavaju izvan njega).

Umesto tradicionalnih vidova okupljanja danas se mladi, poput svojih vršnjaka u gradu, u dokolici, nalaze u **kafićima, disko-klubovima, salonima zabave** (sa raznim automatima, fliperima, video-igrama).

Posljednih godina, mladi u vojvođanskim selima najčešće se okupljaju u disko-klubovima i, posebno, kafićima,²¹⁾ kojih se broj, kao i u gradovima, neprestano povećava. Kafići time postaju reprezentativno sastajalište seoske omladine, pa će o njima biti najviše reči.

U selima iz okoline Novog Sada, kafići su počeli nicati poslednjih desetak godina. U tim sredinama oni su se, znači, pojavili s malim zakašnjenjem u odnosu na Novi Sad i ostale urbane prostore u Vojvodini. Kafići, koji se poslednjih godina javljaju po selima, ni po čemu se ne razlikuju od odgovarajućih prostora u gradu. To je relativno mala prostorija sa velikim šankom i izloženim flašama, sa nekoliko stolova, muzičkim uređajima i TV-om sa video-rekorderom te svetlosnim efektima, što su delovi tipičnog enterijera, koji proizvodi posebnu "atmosfera"²²⁾ u kafićima. (Istina, kafići u selima koji put su u tako lošem stanju da jedino natpisom podsjećaju na svoju prvobitnu namenu.) Uz to, oni se često kombinuju sa picerijama, grilovima, snek-barovima, dansing-klubovima i sl. A ni nazivi kafića iz okoline Novog Sada — Mango, Amadeus, Mapet, Desjay, Talia... — uglavnom nemaju nikakve veze sa tradicionalnim nasleđem sela. Unutrašnjost i opremljenost kafića vrlo su slični. Epitet ekskluzivnosti, međutim, bar za izvesno kraće vreme, ipak, pripada novootvorenom objektu, koji biva posećeniji u odnosu na ostale.

Mladi, uglavnom dvadesetogodišnjaci, u kafićima se, — u koje stariji uopšte ne zalaze — skupljaju najčešće za vikenda, obično odeveni u džins iz Turske i Italije sa prepoznatljivih zaštitnim znacima poznatih proizvođača obuće i odeće. Tamo oni ostaju otprilike do ponoći. Razgovarajući sa vršnjacima, ili, što je još češće, čute, slušajući muziku — disko i rok (ali u nekim slučajevima i tzv. novokomponovanu narodnu muziku).

Za razliku od "starijih" dvadesetogodišnjaka, još mlađa omladina okuplja se, takođe krajem nedelje, u diskotekama koje najčešće organizuje aktiv SSO u određenom selu. Ovi su prostori za igru, u odnosu na uobičajenu skučenost i izgled kafića, znatno veći i ne tako atraktivnih enterijera — ovde su obavezni samo lajtšou i veoma bučna muzika. Ali, mladi se tamo skupljaju u znatno većem broju, provodeći vreme u igri i bližem međusobnom druženju.

Kafići i druga slična mesta u vojvođanskim selima, znači, predstavljaju specifične prostore u kojima mladi provode vreme dokolice. Oni ujedno imaju i obeležja masovne kulture i potrošačkog načina života. Tu, u ovom segmentu, dakle, proces urbanizacije jasno se uočava, jer su kafići (i disko-klubovi, saloni zabave) tipični proizvodi urbanog načina života, neka vrsta urbanizovanih oaza

21) Terenska istraživanja kafića u Novom Sadu i okolini (Gospodinci, Durđevo, Žabalj, Vilovo, Naldal, Temerin, Bački Jarak) obavile zime 1987/88. Z. K. i V. K.

22) U razgovorima sa mladima koji posećuju kafiće upravo je "atmosfera" isticana kao naročita privlačnost ovih mesta.

na seoskom fonu. Ali, oni su i kamenčići koji grade njegov mozaik, u kojem danas postoje još samo fragmenti tradicionalne kulture. Vojvođansko selo zapravo živi u dinamičkom procesu sukoba između staroga i novog, ruralnoga i urbanog. A upravo su mladi, svojim vidovima okupljanja, oni koji, u odnosu na starije, lakše i brže prihvaćaju novine.

U tzv. tradicionalnome i savremenom selu, baš načinom okupljanja, otkrivaju se, znači, dijametralno suprotne funkcije mladih u odnosu na održavanje postojećih kulturnih obrazaca. I dok su oni u tradicionalnim selima imali reproduktivnu ulogu (obredima agrarnoga i stočarskog karaktera), u savremenim selima mladi u mnogo čemu slede urbane trendove negirajući nekadašnje norme i obrasce življenja. **Kafići** (i sl.) su mesta u kojima mladi sa sela u dokolici izgrađuju i potvrđuju svoj urbani kulturni identitet. To, dakle, postaje osnovna funkcija ovakvih prostora.

Što se, pak, semantike kafića tiče i drugih njima sličnih mesta za okupljanje mladih danas, u odnosu na ona prijašnja, i tu postoji nesumnjiva razlika. Jer, dok su u arhajskim seoskim ritualima mladi činili sponu između zajednice i božanskoga, utičući time na socijalni i kosmički poredak, ovde se načini njihovog okupljanja manifestuju donekle suprotno. Povlačeći se u dokolici u "rezervate za igru", gde dele značajnu osobinu svog identiteta — mladost — koja ih čini drugačijim (u ovom slučaju od starijih), oni u selu, kao i u gradu, beže u zabrane u kojima se osećaju dobro. Da bi to osećanje osnažili, mladi stvaraju (ili prihvataju za njih već stvorene) "čulno opažljive ritualne simbole" — sve što čini "atmosfera" kafića, njihov sopstveni imidž i sl. Na taj način, moglo bi se reći, oni, i u selu i u gradu, ulaze u društvenu antistrukturu — komunitas — prostor u kojem barem izvesno vreme osećaju zadovoljstvo. A upravo taj izlaz iz svakodnevnice pomaže im da savladaju njene presije (odnosi u porodici, u školi i šire).²³⁾

Savremeno selo, znači, ni u ovom segmentu nije zatvorena struktura. Pri tome se nikako ne misli da su tradicionalni vidovi okupljanja iz njega isčezli sasvim. Oni se i dalje sporadično javljaju i neprestano mešaju sa tzv. novim oblicima, ali pak sa nešto izmenjenom formom i donekle drugačijim funkcijama primerenim današnjim uslovima.

23) Prostore dokolice na sličan način vidi V. Tarnar: Varijacije na temu liminalnosti, *Gradina*, 10, Niš: 1986. 40-57.

Zoja Karanović
Vesna Katić

From the Pitchfork to the Café
(where young people gather and social changes in the villages of Vojvodina)

Summary

The article describes the place and role of young people in the cultural changes that are taking place in rural communities. We consider culture to be a synthetic expression of social development and the changes that have taken place in rural life. The transformed village, which we can call "urbanized" (its antipode is the "ruralized" city), is a new cultural environment for the everyday life of young people, their amusement and the way in which they spend their leisure. It is through that part of their social life and the various ways and places in which they gather and meet that the role and importance of youth in the traditional and modern villages will be observed.

An authentic, relatively isolated and complete traditional culture has a very strong integration function and it links the member of a rural society into a homogeneous, local group. Another very important function of the traditional culture is to renew and establish inherited values and modes of behaviour. In this process young people had an active role participating in the reproduction and continuation of the traditional heritage.

Today the rural youth are the group that is the most open to changes in the way of life and adopt new patterns of behaviour and modern trends the most easily.

Deagrарization, a higher level of education and marked socio-professional mobility characterize the youth in the villages of Vojvodina. Instead of traditional manners of gathering, today, like their peers in the city, they frequent cafés, discos, pizzerias and amusement arcades. The way in which young people use their leisure shows the general direction in which cultural change in Yugoslav villages are taking place, parallel with urbanization, imitating city standards of living and accepting the values of the mass consumer society. ●

От клочка земли до кафе
— Места встреч молодых и культурные перемены в селах Воеводина.

Резюме

В этом труде будет рассказано о месте и вкладе молодежи в культурных переменах, которые происходят в сельской среде. Культура здесь понимается как синтетическое выражение общественного развития и перемен, которые захватили жизнь в селах. Трансформированное село, которое можем назвать селом с элементами городской жизни (антипод город сельского типа) — это новая культурная среда для каждодневную жизнь молодых, их развлечения и способ использования свободного времени. Именно посредством этого сегмента их общественной жизни и различных видов занятий рассматривается значение и вклад молодых в традиционных и современных селах. С одной стороны, подлинная, относительно изолированная и целостная традиционная культура имеет исключительную интегральную функцию, которая гомогенизирует представителей сельского общества, локальных групп. С другой стороны, обновление и утверждение наследственных норм поведения и ценностей представляет также важную функцию традиционная культура. Молодые в том имели свой активный вклад в участии и репродукции и продолжении традиционного наследия. Молодежь на селе на сегодняшний день представляет собой наиболее открытую группу по отношению к переменам и образу жизни и легче приспосабливается к новым формам поведения и современным течениям. Деаграризация, высокий уровень образования и выраженная социопрофессиональная подвижность характеризуют в молодежи в наших селах. Вместо традиционных мест сбора молодежи, как и все свои сверстники в городе, они собираются в кафе, диско-клубах, пиццериях и в местах для развлечений (с различными автоматами, флиперами и видео-играми).

Слободное время молодых, по своему способу использования отражает общую картину культурных перемен в наших селах, которые происходят в связи с урбанизацией, имитацией городских стандартов жизни и принятием полезности массового потребительского общества. ●